

NORGES HØYESTERETT

Den 17. desember 2008 avsa Høyesterett dom i

HR-2008-02171-A, (sak nr. 2008/1008), sivil sak, anke over dom,

Plexus Investments USA, Inc. (advokat Stein Owe – til prøve)

mot

Staten v/Miljøverndepartementet (regjeringsadvokat Sven Ole Fagernæs)

STEMMEGIVNING :

- (1) Dommer **Endresen**: Saken gjelder spørsmålet om staten er erstatningspliktig fordi utmål for oljeleting ikke kan utnyttes etter opprettelse av Hopen naturreservat.
- (2) Ved Svalbardtraktaten, som trådte i kraft den 14. august 1925, ble norsk suverenitet over Svalbard anerkjent. Traktaten inneholder en rekke bestemmelser om at innbyggerne i de land som tiltrer traktaten, ved de aktuelle former for næringsutøvelse på Svalbard, skal likebehandles med norske borgere. For bergverksdrift er dette fastslått i artikkel 8, som for øvrig inneholder bestemmelser om rammebetingelser for slik virksomhet. Norge skulle også utforme en mer detaljert bergverksordning, som før ikrafttreden skulle forelegges de øvrige traktatparter. Bergverksordningen for Svalbard er gitt som en forskrift i medhold av Svalbardloven. Den inneholder detaljerte bestemmelser om vilkårene for leting og sikring av leterens interesser i form av rett til anmeldelse av funn og registrering av utmål. Av § 14 følger det at den som får utmål, i forhold til tredjemann, oppnår enerett til utvinning.
- (3) Av særlig interesse i saken er ellers traktatens artikkel 2, som særskilt angir at det

”tilkommer Norge å håndheve, treffe eller fastsette passende forholdsregler til sikre bevarelsen og – om nødvendig – gjenopprettelsen av dyre- og plantelivet innen de nevnte områder...”,

(4) og artikkel 7 andre ledd som fastslår at

”Ekspropriasjon kan bare skje til almenntilgitt formål og mot full erstatning.”

- (5) Hopen er en del av Svalbard, og det er de særlige rettsregler som gjelder for dette området, som kommer til anvendelse. Det følger av Svalbardloven § 2 at de lover som er gitt om ekspropriasjon og ekspropriasjonserstatning, ikke får anvendelse på Svalbard. Det samme gjelder naturvernloven.
- (6) Derimot må det legges til grunn at Grunnloven § 105 får anvendelse, og at dette også vil måtte gjelde for det vern mot rådgighetsinnskrenkninger som gjennom rettspraksis er blitt etablert. Det følger dessuten av menneskerettsloven § 5 at loven får anvendelse på Svalbard.
- (7) Bergingeniør Alv Orheim, som i flere tiår på ulike måter har vært involvert i arbeidet med å avklare mulighetene for petroleumsforekomster på Svalbard, tok den 13. august 2002 et initiativ overfor Northlight Oil AS med sikte på at selskapet skulle søke å sikre seg utmålsrettigheter på Hopen. Dette ble fulgt opp av selskapet, som den 1. oktober samme år fikk avmerket funnpunkter på øyen. Den 23. september 2003 avholdt Bergmesteren for Svalbard utmålsforretning, og Northlight Oil AS fikk utstedt de tre utmål som saken gjelder. Ytterligere tre utmål ble utstedt etter at fredningen var vedtatt.
- (8) Ved forskrift av 26. september 2003 ble Hopen og det tiliggende territorialfarvann fredet som naturreservat. Forskriften ble gitt med hjemmel i Svalbardmiljøloven av 15. juni 2001, og trådte i kraft straks. Formålet med fredningen var å bevare Hopen som en tilnærmet urørt arktisk øy med tilgrensende sjøområder, jf forskriften § 3. Det følger av forskriften at det ikke vil være anledning til videre leting etter olje og gass.
- (9) Northlight Oil AS inngikk 6. mars 2004 en avtale med Plexus Investments USA, Inc. (i det følgende Plexus), hvoretter rettighetene til utmålene ble overdratt til Plexus. Northlight Oil AS opprettholdt en interesse i utmålene, og det ble avtalt en fordeling av en eventuell erstatning som følge av fredningen.
- (10) Northlight Oil AS og Plexus tok 23. juni 2006 ut stevning ved Oslo tingrett med krav om fastsettelsesdom for at staten var erstatningsansvarlig for de tap som fredningen av Hopen som naturreservat hadde påført dem.
- (11) Oslo tingrett avsa 15. mai 2007 dom med slik domsslutning:
- ”1. Staten v/Miljøverndepartementet frifinnes.**
 - 2. Northlight Oil AS og Plexus Investments USA, Inc. dømmes til, in solidum, å betale saksomkostninger på kr. 90.000 – nittitusen – til Staten v/Miljøverndepartementet. Oppfyllelsesfristen er 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.”**
- (12) Northlight Oil AS og Plexus anket tingrettens dom til lagmannsretten, og Borgarting lagmannsretts avsa den 28. april 2008 dom med slik domsslutning:

”1. Tingrettens dom stadfestes.

2. I saksomkostninger for lagmannsretten betaler Northlight Oil AS og Plexus Investments USA, Inc. i fellesskap til staten v/Miljøverndepartementet 80 400 – åttitusenfirehundre – kroner inne 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom, med tillegg av forsinkelsesrente etter forsinkelsesrenteloven § 3 fra forfall til betaling skjer.”

- (13) Plexus har for sitt vedkommende anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Partene er enige om at Plexus utleder sin rett fra Northlight Oil AS, og at Plexus krav må bedømmes som om kravet var blitt fremmet av Northlight Oil AS.
- (14) Den ankende part, *Plexus Investments USA, Inc.*, har i det vesentligste gjort gjeldende:
- (15) Statens erstatningsansvar følger av to selvstendige grunnlag. Det gjøres for det første gjeldende at det følger av rettsordningen for Svalbard, at utmål ikke de facto kan fratras rettighetshaver uten at det betales erstatning, jf. Svalbardtraktaten artikkel 7 andre ledd. Kravet fremmes dessuten med hjemmel i Den europeiske menneskerettskonvensjon, artikkel 1 første tilleggsprotokoll til Konvensjonen av 4. november 1950 (EMK P1-1).
- (16) Det første grunnlag bygger indirekte på Svalbardtraktaten artikkel 7 andre ledd. Selv om traktaten ikke inneholder bestemmelse om at den kan påberopes direkte av borgerne i de aktuelle land, og traktatforpliktelser som Norge har pådradd seg i forhold til andre stater under ingen omstendighet kan påberopes av norske borgere, får traktaten avgjørende betydning da norsk rett må presumeres å være i samsvar med de folkerettslige forpliktelser. Det er ikke holdepunkter for at presumpsjonsprinsippet ikke får anvendelse i forhold til traktatforpliktelser.
- (17) Ved tolking av Svalbardtraktaten må det tas utgangspunkt i de deltakende staters forutsetninger da traktaten ble inngått. Det som var de øvrige traktatparters siktemål med bestemmelsen, var klarligvis at deres borgere skulle kunne involvere seg i aktuell næringsvirksomhet på Svalbard, uten å risikere å bli fratatt resultatene av sin innsats. For å sikre oppnåelse av dette formål, er det ikke tilstrekkelig at formell ekspropriasjon ikke kan gjennomføres uten mot erstatning. Traktaten må også verne mot regulering av virksomheten som for den næringsdrivende har samme virkning som en ekspropriasjon. Også reelle hensyn tilsier at rettsstilstanden på Svalbard må antas å inneholde et slikt vern for den enkelte. Det vises i denne sammenheng særlig til at det i Norge ellers er funnet riktig å gi særregler for reservatfredning som sikrer at rettighetshaverne får erstatning.
- (18) Under enhver omstendighet er den ankende parts rettigheter vernet av EMK P1-1. Ved lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999 nr. 30 (menneskerettsloven) fikk EMK og dens tilleggsprotokoller virkning som norsk lov. Ved eventuell motstrid gis konvensjonen og protokollene forrang foran annen norsk lovgivning, jf. § 3.
- (19) Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) har avsagt en lang rekke dommer som klargjør det nærmere innhold i EMK P1-1. Det er avgjørelser som ved å henvise til tidligere avgjørelser, og fremheve særlige tidligere uttrykksmåter, samlet sett i betydelig grad har klarlagt den nærmere forståelse av bestemmelsen.

- (20) EMK P1-1 beskytter ikke bare eiendomsrett, men også andre rettslige posisjoner som gir grunnlag for en rimelig forventning om økonomisk utbytte. Det er på det rene at "possessions" er tolket meget vidt; en rekke posisjoner som ikke ville ha vern etter norsk rett ellers, er sikret vern. Det er ikke tvilsomt at rettighetene etter de registrerte utmål, må anses etter sin art å være vernet av EMK P1-1.
- (21) Ved tolkingen av EMK P1-1 er det ellers nødvendig å sondre mellom avståelsesregelen og kontrollregelen. I begge relasjoner gjelder det et krav om at interesseavveiningen ikke skal være uforholdsmessig i den private parts disfavør, men ved avståelsesregelen er det klart mindre rom for en slik avveining. Ved avståelse må det betales erstatning, og i denne saken er det klart at det er denne regelen som må anvendes. Den ankende part er helt ut avskåret fra å disponere over utmålene, både faktisk og rettslig. At det ikke skjer noen formell overføring til et annet rettssubjekt, er uten betydning i denne relasjon.
- (22) Selv ved anvendelse av kontrollregelen måtte resultatet bli at det foreligger en krenkelse av EMK P1-1. Det må i tillegg til rettighetens art, særlig vektlegges at rettighetshaveren hadde en velbegrunnet forventning om å kunne utnytte utmålene. Denne forventningen hadde et særlig godt grunnlag i at myndighetene ved opprettelsen av fuglereservater og større naturvernområder på Svalbard i 1973 gjorde unntak for eksisterende utmål. Det må ellers vektlegges at mulighetene for en meget betydelig gevinst, var store.
- (23) Hverken i relasjon til norsk internrett på Svalbard eller i forhold til EMK P1-1, kan et erstatningskrav avskjæres med den begrunnelse at det ikke foreligger årsakssammenheng. Den videre utnyttelse av utmålene er udiskutabelt avskåret ved opprettelsen av reservatet, og det er ingen holdepunkter for at dette også ville ha blitt resultatet dersom fredningen ikke var skjedd. Leteboring er ikke tidligere nektet, og ikke minst må det antas at traktatforpliktelsene ville ha ført til at samtykke ville ha blitt gitt. Leteboringen ville heller ikke ha grepet inn i verneinteressene i nevneverdig grad. Det er ingen holdepunkter for at tidligere virksomhet har hatt negativ betydning for miljøet.
- (24) Plexus Investments USA, Inc. har nedlagt slik påstand:
- ”1. **Staten v/Miljøverndepartementet plikter å betale Plexus Investments USA, Inc. erstatning for selskapets tap som følge av fredingen av Hopen som naturreservat.**
 2. **Staten v/Miljøverndepartementet dømmes til å erstatte Plexus Investments USA, Inc.’s saksomkostninger for Høyesterett med tillegg av rente etter forsinkelsesrenteloven fra forfall til betaling skjer.”**
- (25) Ankemotparten, *staten v/Miljøverndepartementet*, har i det vesentligste gjort gjeldende:
- (26) Som det er erkjent av den ankende part, inneholder Svalbardtraktaten ikke noen bestemmelse om at rettighetene etter traktaten kan gjøres gjeldende av borgerne i de stater som har tiltrådt konvensjonen, og norske borgere kan under ingen omstendighet påberope seg norske traktatforpliktelser overfor andre stater.
- (27) Det er heller ikke noe grunnlag for den ankende parts anførsel om at Svalbardtraktatens artikkel 7 andre ledd skal forstås slik at den gir et særskilt vern mot ulike rådhetsinnskrenkninger. Traktatbestemmelsen omhandler ekspropriasjonstilfellene, og det er ikke noen støtte i folkeretten for at ulike rådhetsinnskrenkninger må likestilles

med ekspropriasjon, uten noe særlig holdepunkt for dette. Svalbardtraktaten har preg av en handelsavtale, og det må være klart at det ikke med utgangspunkt i slike avtaler kan presumeres en særlig forståelse av rekkevidden av Grunnloven § 105 for Svalbard.

- (28) Opprettelsen av Hopen naturreservat innebærer heller ikke en krenkelse av EMK P1-1.
- (29) Selv om det erkjennes at spørsmålet kan være tvilsomt, gjøres det gjeldende at den rettighet den ankende part er avskåret fra å utnytte, allerede etter sin art utelukker anvendelsen av EMK P1-1. Utmålsretten innebærer ikke en rett til utnyttning. Den er bare en fortrinnsrett. Det må i denne sammenhengen særlig vektlegges at andre offentligrettslige regler, også før fredningen, i det minste gjorde en utnyttelse av utmålene høyst usikker. Det må også ha vesentlig betydning at videre undersøkelser med stor grad av sannsynlighet, måtte forventes å føre til den konklusjon at det ikke ville være teknisk eller kommersielt grunnlag for utvinning av petroleum.
- (30) Under ingen omstendighet er det grepet inn i den ankende parts rettigheter på en slik måte at det foreligger noe brudd på EMK P1-1. Det foreligger ingen ekspropriasjon, og reservatfredningen innebærer ikke noen form for overføring av rettigheter til staten eller til en tredjepart. Den proporsjonalitetsvurdering som forutsettes etter bestemmelsen, må klart baseres på kontrollregelen. Det må legges til grunn at vernet av Hopen er båret oppe av usedvanlig tunge verneinteresser. Den ankende parts rettsposisjon er det mindre grunn til å gi beskyttelse. Dette skyldes at investeringene for å oppnå rettsposisjonene er små i forhold til de erstatningskrav som gjøres gjeldende, at det dreier seg om posisjoner som ble etablert kort før fredningen – og som på fredningstidspunktet ikke var endelige – og at det dreier seg om en sterkt avgrenset rettsposisjon.
- (31) Den ankende parts rettsforgjenger hadde ingen rimelig forventning om kommersiell utnyttelse da det ble søkt om utmål. Northlight Oil AS måtte allerede da selskapet i august 2002 begynte planleggingsarbeidet, være fullt på det rene med at den foreslåtte fredning ville hindre utnyttelse av utmålene.
- (32) Under enhver omstendighet utelukkes et erstatningskrav av manglende årsakssammenheng. Det må legges til grunn at det ikke ville blitt gitt tillatelse til boring, jf. Svalbardmiljøloven § 57. Det må i denne sammenheng vektlegges de helt ekstraordinære verneverdier på Hopen, som var vel kjent og dokumentert. Norges ansvar for vern ble fremhevet allerede ved inngåelsen av Svalbardtraktaten, men det er likevel grunn til å fremheve at viktigheten av disse interessene først i de senere år er helt ut erkjent. Hva man tidligere kunne forvente å ha fått tillatelse til, gir derfor ingen veiledning.
- (33) Staten v/Miljøverndepartementet har nedlagt slik påstand:
- ”1. **Anken forkastes.**
 2. **Staten v/Miljøverndepartementet tilkjennes saksomkostninger for Høyesterett.”**
- (34) *Jeg ser langt på vei* saken på samme måte som de tidligere retter, og er kommet til at anken må forkastes.

- (35) Hopen naturreservat er opprettet i medhold av Svalbardmiljøloven. Loven inneholder ingen bestemmelse om erstatning til de rettighetshavere som må tåle de rådighetsinnskrenkninger som følger av slik fredning. Det følger for øvrig av forarbeidene til Svalbardmiljøloven, jf. NOU 1999: 21 sidene 172–173, at det var et bevisst og overveiet valg som førte til at det i denne loven ikke ble tatt inn særlige erstatningsregler for naturreservater, og den ankende part har heller ikke hevdet at det i annen lovgivning er gitt bestemmelser om erstatningsplikt for slike inngrep.
- (36) Et eventuelt grunnlag for erstatning måtte da følge av en analogisk anvendelse av Grunnloven § 105, som uten særskilt bestemmelse får anvendelse også på Svalbard. Den ankende part erkjenner imidlertid at en slik analogisk anvendelse, ikke vil gi denne krav på erstatning for fredningen. Dette er jeg enig i. Noe grunnlag for å hevde at grunnlovsbestemmelsen skulle ha større rekkevidde på Svalbard enn i riket ellers, er det selvsagt ikke.
- (37) Det er etter mitt syn ikke fremkommet noe som gir grunnlag for å slutte at Svalbardtraktaten artikkel 7 andre ledd også regulerer i hvilken utstrekning rådighetsinnskrenkninger kan gi grunnlag for krav på erstatning. Ordlyden gir ikke støtte for en slik tolking, og det gjelder ikke noe alminnelig folkerettslig prinsipp om at visse rådighetsinnskrenkninger må likestilles med ekspropriasjon. Svalbardtraktaten er inngått mellom en rekke land, og det må ha formodningen mot seg at partene, uten å berøre spørsmålet, skal ha ment å trekke inn under traktaten en bestemt løsning av et komplisert spørsmål, som ikke kan sies å ha vært avklart da traktaten ble inngått, og der det må antas at den rettslige løsning ikke var den samme i de land som var parter i avtalen. Det er på denne bakgrunn ikke nødvendig å gå inn på de øvrige anførsler – herunder området for anvendelse av presumpsjonsprinsippet – som staten på dette punkt har gjort gjeldende.
- (38) Det avgjørende vil da være om opprettelsen av Hopen naturreservat griper inn i den ankende parts rettigheter på en slik måte at det har skjedd en krenkelse av EMK P1-1, når den ankende part ikke er tilkjent erstatning.
- (39) Art. 1 i første tilleggsprotokoll (P1-1) lyder:

”Every natural or legal person is entitled to the peaceful enjoyment of his possessions. No one shall be deprived of his possessions except in the public interest and subject to the conditions provided for by law and by the general principles of international law.

The preceding provisions shall not, however, in any way impair the right of a State to enforce such laws as it deems necessary to control the use of property in accordance with the general interest or to secure the payment of taxes or other contributions or penalties.”

- (40) I norsk oversettelse lyder bestemmelsen:

”Enhver fysisk eller juridisk person har rett til å få nyte sin eiendom i fred. Ingen skal bli fratatt sin eiendom unntatt i det offentlige interesse og på de betingelser som er hjemlet ved lov og ved folkerettens alminnelige prinsipper.

Bestemmelsene ovenfor skal imidlertid ikke på noen måte svekke en stats rett til å håndheve slike lover som den anser nødvendige for å kontrollere at eiendom blir brukt i samsvar med allmennhetens interesse eller for å sikre betaling av skatter eller andre avgifter eller bøter.”

- (41) Det som etter EMK P1-1 er vernet mot inngrep er "possessions". Slik dette er blitt forstått av EMD, er den norske oversettelsen ikke treffende. Det er på det rene at "possessions" er tolket meget vidt, slik at også rettigheter som ligger fjernt fra den alminnelige bruk av eiendomsbegrepet omfattes. Det synes å være en rimelig sammenfatning av EMDs praksis at bestemmelsen i tillegg til rettigheter som faller innunder det tradisjonelle eiendomsrettsbegrep, også omfatter rettsposisjoner der innehaveren må sies å ha hatt en rimelig forventning om at rettsposisjonen vil kunne utnyttes som forutsatt.
- (42) Det kan på denne bakgrunn være uklart om den rettsposisjon som oppnås ved at det gis utmål, er av en slik art at posisjonen beskyttes av EMK P1-1. I forhold til det offentlige er det på det rene at slike utmål bare er et skritt på veien mot en mulig økonomisk utnyttelse. Det kreves særskilt tillatelse etter Svalbardmiljøloven § 57 for å kunne gjennomføre prøveboring eller foreta andre inngrep i naturen. Ettersom hensynet til miljøet ikke vil være relevant ved vurderingen av om utmål skal gis, er det særlig klart at den etterfølgende prøving er en realitet.
- (43) Det må også tas i betraktning at det ikke er stillet store krav med hensyn til funnmuligheter, for at utmål skal gis. At utmål er gitt, skaper ikke noen høy grad av sannsynlighet for at det vil være grunnlag for å følge opp utmålet med prøveboring, enn si at det skulle lede til drivverdig funn. Allerede i begynnelsen av 1960-årene startet oljeselskapene med metodiske undersøkelser etter petroleum på Svalbard. Denne perioden varte frem til 1977. Det var også aktivitet i årene 1984–1994. På et tidspunkt var eksempelvis hele Hopen belagt med utmål på geologiske indikasjoner på petroleum. På tross av dette, er det bare foretatt 17–18 prøveboringer, hvorav to på Hopen, og det er ikke gjort noe funn.
- (44) Det er likevel slik at myndighetene ikke kan annullere et utmål eller overføre dette til tredjemann. For så vidt gir utmålet en rettsposisjon. Selv om det ikke kan sies at et utmål, i seg selv gir grunnlag for noen rimelig forventning om at det kan finnes olje eller gass, innebærer det klart nok en fortrinnsrett for den som har utmålet til å kunne utvinne en eventuell forekomst. Jeg finner på denne bakgrunn spørsmålet om det foreligger en rettighet som etter sin art kan være vernet etter EMK P1-1, tvilsomt. Det er imidlertid ikke nødvendig for meg å ta stilling til dette. Det er etter mitt syn uansett klart at det ikke er grepet inn i den ankende parts rettigheter på en måte som innebærer en krenkelse.
- (45) Ved den nærmere vurdering er det hensiktsmessig først å ta stilling til om det foreligger avståelse i forhold til bestemmelsens første ledd andre punktum. På bakgrunn av mitt syn på dette skal jeg deretter redegjøre for den interesseavveining som må foretas i forhold til kontrollregelen i bestemmelsens andre ledd.
- (46) Reservatfredningen innebærer ikke overføring av rett fra den som har et utmål, hverken til staten eller til tredjemann. Det følger imidlertid av praksis ved EMD at dette ikke uten videre er avgjørende for om en "possession" kan være "deprived", slik at avståelsesregelen kommer til anvendelse. To grunnleggende dommer i denne sammenheng er Sporrong og Lönnroth mot Sverige av 23. september 1982 og Pine Valley Developments Ltd. med flere mot Irland av 29. november 1991. Ikke i noen av disse sakene kom EMD til at avståelsesregelen fikk anvendelse, men det legges i begge saker til grunn at bestemmelsen etter omstendighetene kan komme til anvendelse ved de facto ekspropriasjon. Og i EMDs senere dommer i sakene Papamichalopoulos med flere mot Hellas 24. juni 1993, Vasilescu mot Romania 22. mai 1998 og Brumărescu mot Romania

28. oktober 1999 anvendes avståelsesregelen i tilfeller der det ikke er skjedd noen formell avståelse. Sakene er imidlertid spesielle, og det er etter mitt syn velbegrunnet når det i teorien har vært fremholdt at disse avgjørelsene ikke kan rukke ved det generelle inntrykk at det skal meget til før avståelsesregelen kommer til anvendelse. Alle saker gjaldt en nærmest absolutt tilsidesettelse av den faktiske nytteverdi av den eiendomsrett som ble krenket.
- (47) Begge parter har påberopt seg dommer fra EMD i saker mot Tyrkia. I disse sakene har EMD tatt stilling til om avhendelsesregelen kommer til anvendelse i saker der myndighetene har klassifisert områder som skog, og da med den konsekvens at hjemmel til eiendommene må overføres til staten. Disse dommene gjelder særlige tyrkiske forhold, som medfører at det ikke uten videre er klart hvor langt dommene rekker. Dommene synes samlet sett ikke å innebære noe brudd med EMDs praksis for øvrig.
- (48) De aktuelle utmål har i all hovedsak mistet sin interesse for den ankende part ved fredningen, men det kan etter mitt syn ikke være avgjørende. På tross av den praksis fra EMD som jeg har vist til, er utgangspunktet fortsatt at avståelsesregelen forutsetter overføring av interesse. Det er, som jeg allerede har påpekt, ikke situasjonen ved reservatfredning. Det må også tillegges stor vekt ved vurderingen at den rett som det gripes inn i er svært begrenset, og først og fremst må sies å innebære en fortrinnsrett i forhold til tredjemann. I dette forholdet forrykker reservatfredningen ikke rettsposisjonene.
- (49) Som jeg kommer tilbake til, må det ved den interesseavveining som skal gjøres mellom de motstående interesser, legges betydelig vekt på at fredningsvedtaket ikke retter seg mot én eller bare noen få, men at allerede den konkrete fredningsplan som Hopen naturreservat inngår i, retter seg mot et stort antall rettighetshavere. Dette momentet må imidlertid også tillegges vekt ved vurderingen av om hvilken regel som skal komme til anvendelse. Det forsterker preget av offentlig regulering, og trekker sterkt i retning av at det er kontrollregelen som må anvendes.
- (50) Også det at det har skjedd en oppdeling av eierinteressene, gjør at problemstillingen blir en annen enn når det er tale om inngrep overfor en udelt eierinteresse. For eiendommen som sådan er det fortsatt slik at den tradisjonelle utnyttelse kan utøves, og en oppdeling på eiersiden kan ikke føre til en begrensning i statenes rett til å regulere eierrådigheten, i hvert fall ikke når det som er skilt ut ikke er annet enn en usikker rett til å utnytte en mulig naturforekomst. Den ankende part kan etter mitt syn ikke anses å ha måttet avstå sin rettighet i EMK P1-1's forstand.
- (51) Jeg kan heller ikke se at den proporsjonalitetsvurdering som må foretas etter kontrollregelen i EMK P1-1 andre ledd kan føre til at denne bestemmelsen anses krenket.
- (52) Det er ved denne vurderingen naturlig å ta utgangspunkt i de sterke verneinteresser som har ført til vernet av Hopen og en stor del av Svalbard ellers. Det særlige vernebehovet ble fremhevet allerede i Svalbardtraktaten. I artikkel 2 heter det at "[d]et tilkommer Norge å håndheve, treffe eller fastsette passende forholdsregler til sikre bevarelsen og – om nødvendig – gjenopprettelsen av dyre- og plantelivet innen de nevnte områder og deres territoriale farvann,". Norge har senere ved å tiltre en rekke internasjonale konvensjoner forpliktet seg til en bærekraftig forvaltning av flora og fauna. Av betydning for saken her nevnes særskilt avtale av 15. november 1973 mellom Canada, Danmark, Norge,

Sovjetunionen og USA for bevaring av isbjørn. I senere år er bevisstheten om at store deler av øygruppen må vernes ytterligere styrket.

- (53) I sin behandling av St.meld. nr. 22 (1994–95) *Om miljøvern på Svalbard* uttalte Stortinget at de etablerte verneområdene på Svalbard i liten grad omfatter de delene av øygruppen som har biologisk produksjon, og Stortinget ba regjeringen om å legge frem forslag til nye verneområder der slike landområder sikres vern.
- (54) Ved kongelig resolusjon av 26. oktober 1996 ble det oppnevnt et utvalg med mandat å utarbeide forslag til miljøvernlov for Svalbard. Utvalget – NOU 1999: 21 – fremmet forslag til slik lov. Loven ble fremmet i Ot.prp. nr. 38 (2000–2001). Svalbardmiljøloven ble vedtatt 15. juni 2001 og trådte i kraft den 1. juli 2002.
- (55) Lovens formål som er angitt i § 1 er sålydende:

”Denne lov har til formål å opprettholde et tilnærmet uberørt miljø på Svalbard når det gjelder sammenhengende villmark, landskapselementer, flora, fauna og kulturminner. Innenfor denne ramme gir loven rom for miljøforsvarlig bosetting, forskning og næringsdrift.”

- (56) Allerede denne formålsbestemmelsen viser den vekt vern av miljøet nå tillegges ved forvaltningen av Svalbard. Jeg finner likevel grunn til å utdype dette ved å vise til noen avsnitt i St.meld. nr. 9 (1999–2000) sidene 11 og 12:

” Miljøvern har fått stadig større betydning i norsk svalbardpolitikk gjennom de siste 25 årene. I de senere årene har det skjedd en økning i omfang og utbredelse av ferdsel på øygruppen. Samtidig har forskning frembragt bedre dokumentasjon av aktuelle og mulige miljøtrusler, i form av lokal og langtransportert forurensning og slitasje på natur og kulturminner.

Miljøvern på Svalbard har både en nasjonal og en internasjonal/global dimensjon. Størsteparten av Norges totale vernede områder befinner seg på øygruppen, og regjeringen mener at Svalbards verneområder må ha en minst like god beskyttelse som fastlandets. Norge har dessuten internasjonale forpliktelser knyttet til miljøvern som også har betydning på Svalbard – så vel moralske og politiske som juridiske. Det moralske ansvaret ligger i at Norge som nasjon forvalter noen av Europas siste villmarker. Erklæringer og anbefalinger om natur- og kulturmiljøet i forbindelse med miljøsam arbeidet i Arktis innebærer politiske forpliktelser for norske myndigheter. De juridiske forpliktelsene er knyttet til de miljøkonvensjoner Norge har sluttet seg til og som også gjelder for Svalbard.

St.meld. nr. 22 (1994–95) og Innst. S. nr. 11 (1995–96) fremmet to sentrale mål for miljøpolitikken på Svalbard. For det første skal Svalbard fremstå som en av verdens best forvaltede villmarker. For det andre skal miljøhensyn veie tyngst ved konflikt med andre interesser. Regjeringen vil holde fast ved disse målene, og fremmer i denne meldingen forslag om nye vernetiltak på Svalbard. ...”

- (57) At slike sterke verneinteresser må tillegges vekt ved interesseavveiningen følger av EMDs praksis. At miljøhensyn er gitt betydelig gjennomslagskraft er blant annet kommet til uttrykk i dom av 18. februar 1991 fra EMD – Fredin mot Sverige. I avsnitt 48 heter det:

”The applicants did not contest the legitimacy of the aim of the 1964 Act, that is the protection of nature. The Court recognises for its part that in today’s society the protection of the environment is an increasingly important consideration.”

- (58) Videre heter det i premiss 51 i samme dom:

”In determining whether this requirement is met, the Court recognises that the State enjoys a wide margin of appreciation with regard both to choosing the means of enforcement and to ascertaining whether the consequences of enforcement are justified in the general interest of the purpose of achieving the object of the law in question (see the above-mentioned AGOSI judgement, Series A no. 108, p.18, § 52).”

(59) Praksis fra EMD gir likevel begrenset veiledning med hensyn til hvor langt vernehensynet må gis forrang ved naturfredning. Det er imidlertid ikke noe ved domstolens praksis som tilsier at disse hensynene vil bli tillagt mindre vekt ved tolkingen av EMK P1-1 enn den vekt norske domstoler har tillagt disse hensyn ved fastleggelsen av rekkevidden av Grunnloven § 105 i denne sammenheng. Jeg finner det da klargjørende å vise til enkelte sentrale avsnitt i noen av Høyesteretts dommer fra dette felt.

(60) Fredningen av Hopen var som jeg påpekte allerede ved drøftelsen av hvilken bestemmelse i EMK P1-1 som får anvendelse, en del av en større fredningsplan. Det er altså tale om en vidtrekkende fredning som ikke retter seg mot den ankende part eller dennes rettsforjenger. Det har i denne sammenheng interesse at det i Fiskumvann-saken, Rt. 1980 side 94, ble anlagt et enn videre perspektiv. I dommen understrekes det på side 101:

”Etter min mening kan det imidlertid ikke være riktig i denne sammenheng å se på den enkelte fredning isolert. Fredning etter naturvernloven vil gjelde bestemt avgrensede områder. Hvor mange grunneiere som rammes av den enkelte fredning, vil kunne variere, avhengig blant annet av områdets utstrekning. Det er spørsmål om områder som utpeker seg som verneverdige; det er ikke spørsmål om inngrep overfor en vilkårlig utvalgt gruppe grunneiere. De enkelte fredningsvedtak må ses som ledd i det offentliges samlede arbeid for å bevare verneverdig natur. Et betydelig antall fredninger er vedtatt, og det arbeides med fredningsplaner. Under disse forhold kan det ikke få noen nevneverdig betydning for erstatningsplikten om den enkelte fredning rammer et fåtall grunneiere. Tilsvarende synspunkter er lagt til grunn i Høyesteretts dom i Rt. 1973 side 705.”

(61) I flere saker har Høyesterett vektlagt at den aktivitet som forbys, ikke viker for andre konkurrerende økonomiske interesser, men for overordnede verneinteresser som er uforenlige med den aktivitet som ikke kan utøves.

(62) I Hydalen-saken, Rt. 1993 side 321, heter det:

”Når tomteeierne berøves adgangen til å bebygge sine tomter, skjer dette ikke som en sidevirkning av at andre økonomiske interesser skal ha forrangen, men fordi utbyggingen berører et område av slik karakter at den i forhold til verneinteressene anses skadelig.”

(63) I saken om Jærstrendene, Rt. 1988 side 890, heter det:

”Det jeg i denne forbindelse særlig vil peke på, er at masseuttak for salg er en utnyttelsesform som ligger utenfor tradisjonell jordbruksdrift og at utnyttelse av masseressursene i den utstrekning det her er tale om, har nær sammenheng med den tekniske og økonomiske utvikling, det vil si med en side av samfunnsutviklingen som har gjort det nødvendig med ressursbesparende tiltak. Dessuten dreier det seg om inngrep i naturen som er langt mer inngripende enn de som følger av tradisjonell jordbruksdrift, og inngrepene er irreversible. For denne type rådighetsbegrensninger må den generelle hovedregel om at det ikke skal betales erstatning, stå særlig sterkt, og det kan ikke være tilstrekkelig til å begrunne erstatningsplikt at det dreier seg om en

ressursutnyttelse som – når man ser bort fra vernevedtaket – ville være påregnelig og gi til dels en betydelig fortjeneste.”

- (64) Av særlig relevans nevner jeg ellers Høyesteretts avgjørelse i Rambjøra-saken, Rt. 1987 side 311. Det fremheves her at det skal meget til for at det offentlige kan pålegges erstatning fordi en fredning hindrer bruksendringer som representerer vidtgående og ugjenkallelige inngrep i naturen.
- (65) Det må etter mitt syn kunne legges til grunn at de overordnede prinsipielle synspunkter som det er gitt uttrykk for i disse dommene, også vil bli tillagt vekt av EMD ved anvendelsen av EMK P1-1.
- (66) Når det som skal veies opp mot dette, er den ytterst betingede rett som følger av å ha fått utmål, er det etter mitt syn ikke tvilsomt at fredningen av Hopen som reservat ikke kommer i strid med EMK P1-1 selv om det ikke ytes noen erstatning.
- (67) Dette må bli konklusjonen også om den ankende part hadde hatt rimelig grunn til å forvente at utmålene kunne tjene som grunnlag for videre undersøkelser og eventuelt utvinning av petroleum. Noen slik rimelig forventning kan den ankende part og dennes rettsforjenger ikke ha hatt med hensyn til utmålene på Hopen.
- (68) Det ble med utgangspunkt i St.meld. nr. 22 (1994–95) og Stortingets behandling av meldingen, satt i gang arbeid med sikte på å få vedtatt en verneplan for Svalbard. Den 17. november 1998 sendte Sysselmannen på Svalbard en orientering til samtlige utmålshavere. Det fremgikk av det materialet som ble utsendt at Hopen var et av de områdene som ville bli nærmere vurdert for vern. På Hopen var det på dette tidspunkt ikke registrert noen utmål, men det fremgikk av materialet ellers at det ikke ble tatt sikte på å gjøre unntak for eksisterende utmål. Northlight Oil AS´ morselskap på dette tidspunkt, Norwegian Petroleum Group AS, var blant adressatene for høringen.
- (69) Utkast til verneplan for Svalbard med konsekvensutredning ble sendt på høring 19. juli 2002. Av konsekvensutredningen framgikk det blant annet ”*at vernebestemmelsene gir innskrenkninger i eiernes og rettighetshavernes faktiske rådighet over områdene (rådighetsinnskrenkninger)*”. Det var i verneplanen ikke angitt noe om at utmålsbelagte områder ikke skulle omfattes av vernet. Northlight Oil AS og dets morselskap var to av høringsinstansene. Etter det som er opplyst i saken, hadde Northlight Oil AS ikke vurdert Hopen forut for mottakelsen av verneplanen. Som nevnt innledningsvis var det først i august samme år at Alv Orheim tok et initiativ overfor selskapet med sikte på at selskapet skulle sikre seg bergverksrettigheter på Hopen. Selskapets anmeldelse av de tre første funnpunktene på Hopen skjedde i brev av 4. mars 2003 til Bergmesteren for Svalbard, med andre ord nærmere åtte måneder etter at fredningsforslaget ble sendt på høring.
- (70) Det forhold at den aktuelle part allerede da rettigheten ble ervervet, måtte forstå at det var en nærliggende mulighet for at rettigheten ikke ville kunne realiseres på grunn av planlagt lovgivning eller lignende, er et moment som er vektlagt av EMD ved proporsjonalitetsvurderingen, jf. dom av 25. oktober 1989 – Jacobsson mot Sverige. Det vises til avsnitt 61 i dommen:

”Like the Commission, the Court considers that the applicant cannot reasonably have been unaware of the state of the law when he bought the property.”

(71) Ved Høyesteretts dom i Rt. 1994 side 1470 ble det fastslått at:

”...naturvernlovens § 20 må suppleres med det prinsipp som er nedfelt i oreigningsloven § 28, og som går ut på at en rettighetshaver ikke kan kreve erstatning for tap når tapet skyldes at han har gjort "noko med eller på egedomen som kan hindra, valda vanskar eller fordyra" den fredning som er planlagt. Det som for så vidt er sagt i bestemmelsen, må etter min oppfatning anses som uttrykk for en alminnelig erstatningsrettslig grunnsetning,..."

(72) Etter norsk rett ellers, er det klart nok at prinsippet i ekspropriasjonsloven § 28 på selvstendig grunnlag etter omstendighetene vil utelukke et krav på erstatning. Jeg kan vanskelig se at ikke det samme vil være tilfellet i forhold til EMK P1-1. Under enhver omstendighet vil dette forholdet måtte tillegges betydelig vekt ved proporsjonalitetsvurderingen.

(73) Etter Svalbardmiljøloven § 57 første ledd bokstav e kreves det tillatelse fra miljøvernmyndigheten for Svalbard for virksomhet som kan belaste miljøet. Under henvisning til lovens formålsbestemmelse – § 1 – og forarbeidene til loven, har staten gjort gjeldende det syn at en søknad om boretillatelse ville blitt avslått med hjemmel i denne loven også om reservatfredning ikke var blitt vedtatt, og at det følgelig ikke er årsakssammenheng mellom fredningen og det økonomiske tap som den ankende part måtte være påført. Det jeg har sagt så langt om miljøverninteressenes styrke på Svalbard, og om den politiske oppmerksomhet omkring problemstillingene, peker klart i retning av at boretillatelse ikke ville blitt gitt. Da det, som jeg allerede har redegjort for, ikke er noe grunnlag for erstatning, ser jeg likevel ikke grunn til ta standpunkt til årsaksspørsmålet.

(74) Anken har ikke ført frem, og staten v/Miljøverndepartementet må tilkjennes saksomkostninger for Høyesterett i medhold av hovedregelen i tvisteloven § 20-2 første ledd. Det er fremlagt omkostningsoppgave, og den ankende part har ikke hatt innsigelser mot oppgaven. Saksomkostninger tilkjennes med 79 200 kroner i henhold til den inngitte oppgave.

(75) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. Anken forkastes.
2. I saksomkostnader for Høyesterett betaler Plexus Investments USA, Inc. til staten v/Miljøverndepartementet 79 200 – syttinitusentohundre – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

(76) Dommer **Flock:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

(77) Dommer **Tjomsland:** Likeså.

(78) Dommer **Stang Lund:** Likeså.

(79) Dommer **Gjølstad:** Likeså.

(80) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. Anken forkastes.
2. I sakskostnader for Høyesterett betaler Plexus Investments USA, Inc. til staten v/Miljøverndepartementet 79 200 – syttinitusentohundre – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

Riktig utskrift bekrefte: